

TÜRKİYE'DE YABANCI BANKALARIN VARLIĞININ YATIRIM VE GSMH ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN ANALİZİ**

Cüneyt KOYUNCU**
Duygu ŞAHAN***

Özet: Gelişmekte olan diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de bankacılık sektörü finansal sektörün en önemli bileşenidir. Yakın zamanda ekonomik konjonktürdeki iyileşmeler ve bankacılık sektöründe sağlanan olumlu gelişmeler Türk bankacılık sektörünün cazibesini artırmıştır. Bu gelişmelere paralel olarak, sektör içindeki yabancı banka varlıkları ciddi bir yükselme eğilimi göstermiştir. Sektöre yabancı sermaye girişinin hızla artması, yabancı bankaların ülke ekonomisini ve ulusal bankacılık sektörünü nasıl etkileyeceği sorusunu gündeme getirmiştir. Bu nedenle çalışmada yabancı banka girişlerinin yatırımlar ve GSMH üzerindeki etkisi değerlendirilmiştir. 1981-2007 yıl aralığında Türk bankacılık sektörü toplam varlıkları içindeki yabancı banka varlık payı ve sektörün toplam kredileri içinde yabancı banka kredilerinin yatırımlar ve GSMH üzerindeki etkisi regresyon analizi yardımıyla incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda yabancı bankaların yatırımlar ve GSMH üzerinde olumlu etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yabancı Bankalar, Türk Bankacılık Sektörü, Türkiye’de Yabancı Sermayeli Bankalar, Yatırımlar, GSMH, Regresyon Analizi

Abstract: As in other developing countries, in Turkey the banking sector constitutes the most important component of the financial sector. Recent positive improvements in the economic conjuncture and banking sector have increased the attractiveness of the Turkish banking sector. In parallel to these developments, the assets of foreign banks within the sector have shown a significant upward movement. The rapid increase in the entry of foreign capital to the sector has raised the question of how foreign banks will affect the national economy and the domestic banking sector. Therefore, in this study, the effect of the entries of foreign banks on investments and GNP has been assessed. In the period of 1981-2007, effect of the share of foreign bank assets in Turkish banking sector’s total assets and the share of foreign bank loans in the sector’s total loans on investment and GNP have been analyzed by means of the regression analyses. Based on the results of the analyses, it is found that foreign banks have positive impacts on investments and GNP.

Keywords: Foreign Bank, Turkish Banking Sector, Foreign- Owned Banks in Turkey, Investments, GNP, Regression Analysis.

GİRİŞ

Günümüz dünyasında finansal liberalizasyon süreciyle birlikte ekonomilerin birbiriyle olan bağımlılığı artmış, sosyoekonomik ve teknolojik gelişmeler beraberinde finans sektörü için büyük değişimler getirmiş ve dünya bankacılık sistemi yeniden şekillenmiştir. Bu değişimler özellikle gelişmiş ülke bankalarını, daha fazla pazar payı ve daha fazla kar elde etmek amacıyla gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sektörüne yönlendirmiştir.

Yabancı bankaların Türk bankacılık sektöründe faaliyetleri yeni bir olgu olmamasına rağmen, Türk bankacılık sistemindeki payları oldukça sınırlı kalmıştır. Gelişmekte olan diğer ülkeler gibi, ülkemizde de 1980 sonrasında liberal politikaların uygulanmaya başlanması ile birlikte sermaye akımlarını kontrol etmeye yönelik kısıtlamalar terk edilmiş ve böylelikle yurtiçi finans sektörünün kapıları dış dünyaya açılmıştır. Bu doğrultuda Türk ekonomisinde bankacılığın artan önemi ve yabancı sermayeye sağlanan teşviklerle birlikte 1980 sonrasında Türk bankacılık sistemine yabancı bankaların girişi hızlanmıştır.

* Bu çalışma Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Para ve Banka Yüksek Lisans programı öğrencisi Duygu Şahan’ın tezinden türetilmiştir.

** Doç. Dr., Dumlupınar Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, Kütahya. Email: ckoyuncu@dumlupinar.edu.tr

*** Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Para ve Banka Yüksek Lisans programı öğrencisi.

Türk bankacılık sektöründe yabancı bankaların varlık payının dolayısıyla pazarladıkları kredi miktarının son dönemde artış göstermesi, yabancı banka girişlerinin Türkiye’nin makroekonomik büyüklükleri üzerindeki etkisinin araştırılmasını gerekli kılmaktadır. Bu çerçevede çalışmanın temel amacı, Türk bankacılık sektöründe payı hızla artan yabancı bankaların yatırım ve Gayri Safı Millî Hâsıla (GSMH) gibi iki ana makroekonomik büyüklük üzerinde etkisinin olup olmadığını ampirik olarak ortaya koymaktır. Bu amaca yönelik oluşturulan araştırma hipotezimiz: yabancı banka varlık paylarındaki artışların yatırımları ve GSMH’yi arttırdığı şeklindedir. Yabancı banka girişlerindeki artış, yatırımların ve tüketimin daha rekabetçi fiyatlarla ve uygun koşullarda finanse edilmesine imkan sağlayarak yatırımları ve GSMH’yi arttıracaktır. GSMH’deki artış hem yatırımlar üzerinden gelen endirekt etkiyle hem de tüketimden gelen direkt etkiyle ortaya çıkacaktır.

Araştırma hipotezimizi test etme amacıyla, Türkiye’ye ilişkin 1981-2007 yıllarına ait yıllık verilerin standardize edilmiş değerleri çoklu regresyon modellerinde kullanılmıştır. Söz konusu modeller En Küçük Kareler Yöntemi (EKKY) ile tahmin edilmiştir. Yapılan tahminler sonucunda Türkiye’deki yabancı banka varlık paylarındaki artışların yatırım ve GSMH’yi istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde arttırdığı görülmüştür.

Çalışmanın izleyen bölümleri şöyledir: Türkiye’de yabancı sermayeli bankaların tarihsel gelişimi ikinci bölümde, yabancı bankaların ülkemize giriş nedenleri üçüncü bölümde, yabancı sermayeli bankaların Türk bankacılık sektöründeki payı dördüncü bölümde, literatür beşinci bölümde, veri ve yöntem altıncı bölümde, analiz ve bulgular yedinci bölümde, sonuç ve değerlendirme sekizinci bölümde incelenmektedir.

TÜRKİYE’DE YABANCI SERMAYELİ BANKALARIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Yabancı sermayeli bankalar Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinden itibaren ülkemizde varlıklarını sürdürmektedirler. Osmanlı İmparatorluğu, iç borçlanma kaynaklarının fon ihtiyacına cevap verememesi nedeniyle Avrupa piyasalarından borçlanmak zorunda kalmıştır. Dış borçlanma ihtiyacının artması Osmanlı Devleti’nde yabancı bankaların kurulmasını ve şube açılımını hızlandırmıştır (Anbar, 2009: 19).

Cumhuriyet’in ilan edilmesiyle birlikte her alanda olduğu gibi bankacılık sektöründe de köklü yapısal değişimler yaşanmıştır (Özer, 2008: 44). Türkiye’de bankacılığın başlangıcı olarak kabul edilen, 1847 yılında kurulan Osmanlı Bankası ile bankacılığın ilk aşamalarında rol alan yabancı bankalar, Cumhuriyetin kurulmasından itibaren izlenen korumacı ekonomi politikaları nedeniyle, sayısal etkinliklerini giderek yitirmiş ve yerlerini ulusal bankalara bırakmışlardır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde kurulan veya şube açarak faaliyette bulunan 38 tane yabancı bankadan yalnızca 13 tanesi Cumhuriyet dönemine geçebilmiştir (Akgüç, 1992: 11).

Türkiye 1930’lu yılların başından itibaren yeni bir gelişme stratejisi dönemine girmiş ve devletçiliğe doğru bir dönüş olmuştur (Bozoklu, 2003: 42). Bu dönemden sonra 1980’li yıllara kadar dışa kapalı ve korumacı politikalar yabancı banka girişini önemli ölçüde azaltmıştır.

Türkiye’de 1980 yılı sonrası yabancı sermaye yasasında yapılan iyileştirmeler, gümrüklerin indirilmesi ve bu bağlamda uygulanan liberal politikalar yabancı sermaye girişini büyük oranda özendirici nitelikte olmuştur (Bozoklu, 2003: 42). Reform sürecindeki bu olumlu gelişmeler bankacılık sektörüne de yansımış ve bankaların daha rekabetçi bir ortamda çalışmalarına imkan tanımıştır (Apak ve Tavşancı, 2007: 33).

1980 sonrası uygulanan ekonomi politikalarının yabancı ülkeler tarafından desteklenmesi ve çokuluslu şirketlerin faaliyetlerini artırmaları, ülkemizin Ortadoğu pazarlarına yakın olması ve son olarak da dış potansiyelinin yüksekliği yabancı sermayeli bankaların Türkiye’de şube açma faaliyetlerini artırmıştır (Çakar, 2003: 44).

Sektörün dışa açılma süreci 1981 yılında Türkiye’de şube açan Citibank ile başlamıştır, yine aynı yılda ilk olarak 1921 yılında Türkiye’de şube açan ancak çeşitli nedenlerle 1933 yılında şube faaliyetini sona erdiren American Express I.B.C. yeniden şube faaliyetine başlamıştır (Tekebaş, 2005: 17).

Türkiye’de de 2000 ve 2001 krizin ardından ortaya çıkan vahim tablo, bankacılık sektöründe etkin bir denetim sürecinin başlatılıp sistemin yeniden yapılandırılması gerektiğini göstermiştir (Tekebaş, 2005: 18). Bu bağlamda bankacılık sisteminin yeniden yapılandırılması ve Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu’nun (BDDK) denetimi ile hızlı artan istikrar ortamı Türk bankacılık sektörünü yabancılar için çekici bir hale getirmiştir (Ata, 2009: 111). Bankacılık sektöründe yeniden yapılandırmanın ardından birçok Türk bankasının hissesi yabancı bankalar için cazip hale gelmiş ve satın alınmıştır.

YABANCI BANKALARIN TÜRKİYE’YE GİRİŞ NEDENLERİ

Ulusal bankacılık sektöründe yabancı banka payının artmasının en temel nedeni finansal hizmetlerin küreselleşmesi ve artan arbitraj imkanı, ikincisi yabancı sermayeyi sınırlandıran politikaların yumuşatılması veya kaldırılması, üçüncüsü ise yaşanan bankacılık krizlerinin gelişmekte olan ülke piyasalarına giriş maliyetlerini düşürmesidir.

Türkiye’de 1980 yılı öncesinde yaşanan döviz sıkıntısı ve borç yükü gibi ekonomik sorunlar bir çıkış yolu aranmasını zorunlu kılmış ve IMF İstikrar Programı’nın uygulanması konusu gündeme taşınmıştır. Bu bağlamda enflasyonu önleme ilk amaç olarak belirlenirken dış pazarlara açılmaya dayanan piyasa ekonomisi politikası izlenmiştir (Saraç, 2002: 14).

1980 yılı ve sonrasında kambiyo mevzuatının serbestleşmesi, ekonominin serbest piyasa koşullarına uyumunu sağlama çabası, gelişmekte olan, istikrar kazanmaya başlayan ve piyasaya yabancı girişini kolaylaştırmaya çalışan Türkiye’de yabancı sermayenin artmasını sağlamıştır (Çakar, 2003: 40). Buna paralel olarak yabancı sermaye hareketlerine getirilen katı kuralların kaldırılması ve bankacılık sektörüne girişi kolaylaştıran düzenlemelerin yapılması neticesinde Türkiye’de faaliyet gösteren yabancı banka sayısında önemli artış kaydedilmiştir (Güloğlu ve Altunoğlu, 2002: 4).

Yabancı sermayeyi artırmak amacıyla yapılan tüm bu düzenlemelerden sonra Türkiye yabancı sermayeli bankalar açısından karlı bir pazar haline gelmiştir. Yatırımcı yabancı bankalar ulusal pazarlarındaki doygunluk ve artan rekabet baskısı nedeniyle yeni pazar arayışına girmişlerdir (Akçaoğlu, 2008).

Türkiye’de ekonomik gelişmeleri gösteren parametrelerin olumlu yönde sinyaller vermesi, dış ticaretin artması, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında meydana gelen artışlar Türk bankacılık sektörünü yabancı bankalar için cazip bir konuma getirmiştir (Kaynarcalı, 1992: 62).

Ayrıca Türkiye’nin Avrupa Birliği (AB) müzakerelerine katılımı, makroekonomik göstergelerdeki iyileşme, kurumsal yönetimde sağlanan iyileştirmeler, bankacılık sektörü özelinde düzenleme ve denetleme çerçevesinin iyileşmesi, ülke ekonomisinin büyüklüğü ve sahip olduğu potansiyel yabancı bankaların ilgisini çeken diğer faktörlerdendir (Tatari, 2005: 1).

Yabancı bankaları ülkemize yönlendiren diğer bir faktör ise politik istikrardır. Banka sermayedarları yabancı bir ülkede yatırım kararı alırken karın yüksek olmasını beklemelerinin yanı sıra ülkenin yönetim şekline, etnik çatışmalara, askeri darbelere, ülkeye uygulanan ambargo vs. gibi politik faktörlere de dikkat etmektedir. 1980 yılından itibaren politik istikrarı da yakalayan Türkiye de yabancı sermayeli bankaların faaliyetleri artış göstermiştir (Kaynarcalı, 1992: 66-67).

Yabancı sermayeli bankaların Türk bankacılık sektörüne olan ilgisinin nedenlerini maddeler halinde özetlemek gerekirse;

- Tüm dünyada daralan kar marjları,
- Penetrasyon oranlarının Avrupa ülkelerine kıyasla düşük olması ve yükselme beklentisi,
- Yabancı sermayeli bankaların kendi ulusal pazarlarındaki rekabet (Konukçu, 2008: 52)
- Makroekonomik ortamdaki iyileşme ve istikrar,
- Mevcut ve potansiyel büyüme,
- AB ile bütünleşme süreci,
- İleriye yönelik olumlu beklentiler,
- Sektörde gerçekleştirilen reformlar sayesinde sağlanan iyileşmeler,
- Düzenleyici ve denetleyici ortamda sağlanan gelişmeler (Ak, 2007: 6).
-
-

YABANCI SERMAYELİ BANKALARIN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDEKİ PAYI

Bu kısımda sermaye sahipliğine göre bankaların Türk bankacılık sektöründeki aktif payları, kredi payları ve mevduat payları incelenmektedir. Sermaye sahipliğine göre bankaların Türk bankacılık sektöründeki aktif payını gösteren tablo aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 1: Sermaye Sahipliğine Göre Bankaların Türk Bankacılık

Sektöründeki Aktif Payları (%)

	1995	1998	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Kamu Sermayeli Bankalar	37,7	34,9	34,2	32,0	31,9	33,3	34,9	31,4	29,6	29,2	29,4
Özel Sermayeli Bankalar	52,0	53,3	47,4	56,8	56,2	57,0	57,4	59,7	54,8	52,8	52,4
Yabancı Bankalar	2,9	4,4	5,4	3,1	3,1	2,83	3,4	5,2	12,2	15,0	14,8

Kaynak: Araştırmacı tarafından Türkiye Bankalar Birliği(TBB) üç aylık raporları baz alınarak oluşturulmuştur.

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, yabancı sermayeli bankaların sektör içindeki varlık payı 1995 yılında 2,9 iken 2008 yılına gelindiğinde bu oran 14,8’e yükselmiştir. Sektördeki toplam aktiflerin içindeki yabancı payı kriz döneminde azalma göstermiş ancak sonraki yıllarda genel olarak artış trendine girmiştir. Kamusal sermayeli bankaların sektör içindeki payının ise, 1995’ten 2008 yılına gelindiğinde azaldığı görülmektedir. Özel sermayeli bankalar da yabancı sermayeli bankalar gibi artış eğiliminde olmalarına rağmen son 3 yılda varlık paylarında bir azalma görülmektedir. Bu durum, özel sermayeli bankalar grubunda değerlendirilen bazı bankaların yabancı sermayeli banka statüsüne geçmiş olmaları ile açıklanabilir.

Sermaye sahipliğine göre bankaların Türk bankacılık sektörü içindeki kredi paylarını gösteren tablo aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 2: Sermaye Sahipliğine Göre Bankaların Türk Bankacılık Sektöründeki Kredi Payları (%)

	1995	1998	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Kamu Sermayeli Bankalar	39,2	29,1	27,0	21,6	16,6	18,2	20,9	20,6	21,6	22,5	23,8
Özel Sermayeli Bankalar	47,9	57,6	54,5	59,1	65,3	67,1	67,4	67,5	58,6	54,6	54,5
Yabancı Bankalar	1,9	2,9	2,8	3,6	4,0	4,0	4,6	6,8	15,3	18,8	17,6

Kaynak: Araştırmacı tarafından TBB üç aylık raporları baz alınarak oluşturulmuştur.

Yabancı sermayeli bankaların toplam aktif paylarında gözlemlenen yükselme trendi kredilerde de kendini göstermiş, yabancı sermayeli bankaların pazarlamış oldukları kredinin sektördeki payı her geçen yıl istikrarlı olarak artma eğilimi göstermektedir. 1995 yılında yabancı sermayeli bankaların kullandıkları kredinin sektör içindeki payı 1,9 olurken bu oran 2008 yılında 17,6’ya yükselmiştir. 2006 yılından itibaren özel sermayeli bankaların kredi payının önemli oranda azaldığı görülmektedir. Yine bu durum, özel bankalardaki kredi oranının yabancı bankalara kaymasıyla açıklanabilir. Kamusal sermayeli bankalarda ise, çok çarpıcı değişiklikler görülmemektedir.

Son olarak da sermaye sahipliğine göre bankaların Türk bankacılık sektöründeki mevduat payı incelenecektir. 1995-2008 yıl aralığında sektördeki mevduat dağılımını gösteren tablo aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 3: Sermaye Sahipliğine Göre Bankaların Türk Bankacılık Sektöründeki Mevduat Payları (%)

	1995	1998	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Kamu Sermayeli Bankalar	43,3	40,7	40,3	32,5	34,3	37,5	41,8	37,7	35,7	35,8	35,6
Özel Sermayeli Bankalar	54,0	52,4	43,5	61,2	58,5	57,3	55,0	57,4	52,3	49,7	51,1
Yabancı Bankalar	2,7	2,7	3,2	2,1	2,4	2,2	3,1	4,8	12,0	14,4	13,3

Kaynak: Araştırmacı tarafından TBB üç aylık raporları baz alınarak oluşturulmuştur.

Türk bankacılık sisteminde aktif ve kredilerin kesimler arasındaki dağılımı incelendiğinde gözlenen durum mevduatların dağılımında da geçerliliğini korumaktadır. 1995 yılında bankacılık sektöründeki toplam mevduatın %43,3’ü kamusal sermayeli bankalar, %54’ü özel sermayeli bankalar, %2,7’si ise yabancı bankalar tarafından paylaşılmaktaydı. 2008 yılında ise, bu oranlar değişmiş, yabancı bankalar mevduatlardan çok daha fazla pay almaya başlamışlardır. Yabancı sermayeleri bankaların sahip oldukları mevduatın sektördeki payı 1995 yılında %2,7 iken bu oran 2008 yılına gelindiğinde % 13,3’e yükselmiştir. Kamusal sermayeli bankaların mevduat payları yıllar itibariyle artıp azalmasına rağmen çok büyük değişim görülmemektedir. Özel sermayeli bankaların mevduat payları incelendiğinde ise, 1995 yılında %54 olan söz konusu oran 2001 yılında %61,2’ye kadar yükselmesine karşın 2007 yılında %49,7’ye kadar gerilemiştir.

LİTERATÜR

Yabancı bankaların farklı ülkelere giriş nedenleri ve bankacılık sistemleri üzerindeki etkilerini ölçmeye yönelik çok sayıda uluslararası çalışma bulunmaktadır. Literatürde yabancı bankaların Türk bankacılık sistemine etkilerini inceleyen bir takım çalışmalar olmasına rağmen, yabancı bankaların makroekonomik etkilerini inceleyen bilimsel çalışmalar yeterince bulunmamaktadır.

Claessens ve Glaessner (1998), Asya ülkelerinde yabancı sermaye katılımının ulusal sektöre etkilerini incelemişlerdir. Yerli bankalar ile yabancı bankaların vergi ödemesi, karlılık, maliyet, net faiz oranı açısından karşılaştırıldığı çalışmada 1989-1995 yıl aralığı 80 ülke, 7900 banka üzerinde araştırma yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda yabancı bankaların net faiz marjını düşürdüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Crystal, Dages ve Goldberg (2002), Latin Amerika ülkeleri için yapmış oldukları çalışmada, Arjantin, Brezilya, Şili, Meksika, Peru, Kolombiya ve Venezüella’nın bankacılık sektöründe faaliyet gösteren yerli ve yabancı bankaların 1995-2000 yılları arasındaki performansları CAMEL yöntemi yardımıyla incelenmiştir. Latin Amerika finansal krizinin ardından bankacılık sektöründe yabancı bankaların elinde bulundurdukları varlık miktarının artmasının mevcut bankacılık sisteminin dayanıklılığını arttırdığı sonucuna ulaşmışlardır.

Çakar (2003), tarafından yapılan çalışmada, Türkiye’de faaliyet gösteren yabancı sermayeli banka girişlerinin bankacılık sektörünün net faiz marjı üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Türk bankacılık sektörü toplam aktifleri içerisinde yabancı banka aktif payının, bağımsız değişkenlerden birisi olarak kullanıldığı modelde 1996-2001 yılları arasındaki dönemi kapsayan yıllar için Türk bankacılık sistemine ait çeyreklik veriler kullanılmıştır. Çoklu regresyon analizi yardımıyla yapılan analiz sonuçlarına göre; yabancı bankaların varlık payı ile sektörün faiz marjı arasında beklenenin aksine pozitif yönlü ilişki olduğu bulunmuştur. Söz konusu dönemde yabancı bankaların sektör payının düşük olması, sektörde rekabet etkisi yaratmadığı için faiz oranlarının azalmadığı bu durumun temel nedeni olarak gösterilmiştir.

Bayraktar ve Wang (2004), tarafından yapılan çalışmada yabancı bankaların sektöre katılımının ulusal bankaların performansını nasıl etkilediği ve finansal serbestleşme süreci ile ilişkisi, gelişmiş ve gelişmekte olan 30 ülkenin 1995-2002 dönemine ilişkin panel verileri kullanılarak regresyon analizi yardımıyla araştırılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, sektöre yabancı banka girişinin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında ciddi farklar gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, yabancı bankaların ortalama gelir düzeyi ve ekonomik büyüme arasında bir ilişkisinin olmadığı, ancak finansal liberalizasyon süreci bankaların performansını artırdığı görülmüştür.

Peria ve Mody (2004), yabancı banka girişlerinin bir ekonomiye olan etkilerini araştırdıkları çalışmalarını Arjantin, Şili, Kolombiya, Meksika ve Peru’nun 1995-2000 yıllarına ait makroekonomik değişkenlerini kullanarak yapmışlardır. Yaptıkları regresyon analizi sonucunda yabancı sermayeli bankaların pazarladıkları kredi miktarının sektör payı arttıkça, nominal faiz oranlarının düştüğü sonucuna ulaşmışlardır.

Berger, Hasan ve Klapper (2004), yapmış oldukları çalışmalarında finans sektörünün ekonomik büyüme ile olan ilişkisini gelişmiş ve gelişmekte olan 49 ülkenin, 1993-2000 yıllarını kapsayan panel verilerini kullanarak incelemişlerdir. Panel regresyon analizi yardımıyla yaptıkları analiz sonucunda yabancı sermayeli bankaların özellikle gelişmekte olan ülkelerde pazarladıkları kredi miktarı arttıkça ekonomik büyümenin arttığı sonucuna ulaşmışlardır.

Yayla vd., (2005), tarafından yapılan çalışmada bankacılık sektöründeki yabancı katılımın olası etkilerini ölçmek amacıyla, 2000-2004 banka verileri aracılığı ile rasyo analizi ve veri zarflama analizi yapılmıştır. Veri zarflama analizinin kullanıldığı çalışmada, etkinlik ölçümü üretici yaklaşımı ve aracılık yaklaşımı ele alınmıştır. Çalışmada faaliyet gösteren mevduat bankaları kullanılmıştır. Yapılan hesaplamada, yabancı bankalar Türk bankalarına göre etkin iken, üretim yaklaşımına göre yapılan tahminlemelere göre Türk bankaları daha etkindir.

Cull ve Peria (2007)’a göre yabancı sermayeli bankaların varlık payının artmasının gelişmekte olan ülkeler üzerindeki etkisini incelemişlerdir. 1995-2002 döneminde, gelişmekte olan 100 ülkenin verilerini panel regresyon analiziyle tahminlenmektedir. Analiz sonuçlarına göre, gelişmekte olan ülkelere yabancı banka girişlerinin artması, ülke bankacılık sektörünün kredi pozisyonunu güçlendirmektedir.

Ünver (2007), ise Türkiye’de yabancı sermayeli bankaların makroekonomik değişkenler üzerindeki etkisini incelemiştir. 1990-2005 döneminde yıllık veriler kullanılarak regresyon ve logit analizleri yardımıyla yapılan çalışmada bağımlı değişken olarak, ekonomik büyüme, ekonomik kriz, nominal faiz oranı, banka hücumlari ve döviz kurlari bağımsız değişken olarak ise, Türk bankacılık sektörü toplam varlıklari içinde yabancı bankaların kredilerinin payi, Türk bankacılık sektörü toplam varlıklari içinde yabancı bankaların varlıklarının payi, Türk bankacılık sektörünün toplam kredileri içinde yabancı banka kredilerinin payi ve Türk bankacılık sektörünün toplam mevduatları içinde yabancı banka mevduatlarının payi kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda yabancı sermayeli bankalar ile, ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü ilişkiler bulunurken, ekonomik kriz, nominal faiz oranları ve banka hücumlari arasında negatif yönlü ilişki bulunmuştur. Son olarak da, yabancı banka girişleri ile döviz kuru arasında anlamlı bir ilişkiye ulaşılamamıştır.

Bumin (2007), tarafından yapılan çalışmada, yabancı yatırımları Türk bankacılık sektöründe yatırım yapmaya yönlendiren ve yabancı banka payının artmasını sağlayan nedenler araştırılmıştır. Çalışmada yabancı bankaların hisselerine ortak ya da mevduat kabul eden ticari bankalar araştırmaya dahil edilmiştir.

Modelin bağımlı değişkeni Ocak 2003- Haziran 2006 dönemleri arasında aylık olarak yabancı bankaların aktiflerinin bankacılık sistemi toplam aktifleri içerisindeki payı, bağımsız değişken olarak ise, ekonomik entegrasyon, kar olanakları ve makroekonomik göstergeler kullanılmıştır. Çalışmanın sonunda Türk bankacılık sisteminin sunduğu kar olanaklarının yabancı bankaların payının artması üzerine etkisi olduğu, kredi hacmi , tüketici bankacılığı karlılığı ve enflasyon oranı değişkenlerinin artan yabancı payını açıklamada önemli oldukları tespit edilmiştir.

Çelik ve Ürünveren (2009), yapmış oldukları çalışmalarında, yabancı banka girişlerinin Türk bankacılık sektöründe rekabet düzeyini ne derece etkilediği, Panzar ve Rosse 1987 modeliyle araştırılmıştır. 2002-2007 dönem arasındaki rekabet etkisinin araştırıldığı çalışmada yıllık çapraz kesit verileri kullanılmıştır. Çalışmada 33 ticari bankaya ait veri kullanılmıştır. Yapılan analizden sonra, yabancı banka girişlerinin artmasının rekabeti de artıracığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ata (2009), yaptığı çalışmada Türk bankacılık sektöründe yer alan yerli ve yabancı bankalar performanslarına göre karşılaştırılmış ve sektöre yabancı banka girişinin bankaların performans üzerindeki etkisini analiz etmiştir. Analizde Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren 14 yerli ve 14 yabancı toplam 28 ticari bankanın bilanço ve gelir tablolarından elde edilmiş olan karlılık, verimlilik, likidite ve risk ölçümüne yönelik rasyolar kullanılmıştır. Söz konusu oranlar yardımıyla 2002-2007 döneminde her bir yıl için lojistik regresyon modeli parametreleri tahmin edilmiştir. Gerçekleştirilen analiz sonucunda Türkiye’de faaliyet gösteren yerli bankaların yabancı bankalara oranla daha yüksek ortalama maliyet etkisine ve ortalama karlılık etkisine sahip olduğu görülmüştür. Ancak, yabancı bankalar yerli bankalara oranla daha yüksek faiz dışı gider/toplam aktif oranı ile çalışmakta, aktif karlılığı ve faaliyet karı oranları bakımından daha belirgin hale gelmektedir. Yabancı sermayeli bankaların uluslararası pazarlardan daha kolay ve ucuz fon temin edebilme olanaklarının olması, söz konusu bankaların yerli bankalara göre daha güçlü finansal yapıları ve düşük likidite riski ile faaliyetlerini sürdürdüklerini göstermektedir.

Çalışmanın ilgili bölümlerinde ayrıntılı olarak anlatıldığı gibi bankacılık sektöründe yabancı sermaye payının hesaplanmasında çeşitli yöntemler kullanılmakta olup, yapılan ampirik çalışmalarda bu payı tanımlamak amacıyla farklı oranlar ve değişkenlerin kullanıldığı görülmektedir. Söz konusu çalışmaların bazılarında “yabancı banka sayısı/toplam banka sayısı” ya da “yabancı banka aktifleri/toplam bankacılık sektörü aktifleri” sektördeki yabancı banka payının hesaplanmasında kullanılmaktadır. Ancak bu oranların hesaplanmasında temel problem hangi bankanın yabancı banka olarak değerlendirileceğidir. TBB sermayesi %50 ve üzerinde olan yabancı payı olan bankaları yabancı banka statüsünde değerlendirmektedir.

VERİ VE YÖNTEM

Türk bankacılık sisteminde yabancı sermayeli banka paylarının yatırım ve GSMH üzerinde etkisi olup olmadığı çoklu regresyon analizi yardımıyla 1981–2007 periyotları için yıllık veriler kullanılarak saptanmaya çalışılacaktır. Sistemdeki yabancı sermayeli banka payını temsil etmek amacıyla yabancı bankaların toplam varlıklarının Türk bankacılık sektörü toplam varlıkları içerisindeki payı (YBVP) ve Türk bankacılık sektörü toplam kredileri içerisindeki yabancı bankaların vermiş oldukları kredi payından(YBKP) oluşan iki değişken yaratılmıştır. Diğer bir deyişle yabancı banka payları iki farklı değişkenle modellerde temsil edilecektir.

Bu bağlamda EKKY(En Küçük Kareler Yöntemi) yöntemi yardımıyla standardize edilmiş değişkenler kullanılarak tahmin edilecek olan modellerimiz şöyledir:

$$\text{Model1A: } GSMHC_t = \beta_1 YBVP_t + \beta_2 IHR_GSYIH_t + \beta_3 GSYIHBH_t + u_t$$

$$\text{Model1B: } GSMHC_t = \beta_1 YBKP_t + \beta_2 IHR_GSYIH_t + \beta_3 GSYIHBH_t + u_t$$

$$\text{Model2A: } SSY_t = \beta_1 YBVP_t + \beta_2 IHR_GSYIH_t + \beta_3 FO_t + u_t$$

$$\text{Model2B: } SSY_t = \beta_1 YBKP_t + \beta_2 IHR_GSYIH_t + \beta_3 FO_t + u_t$$

Yukarıda ifade edilen modellere ilişkin kodlamalarda “A” harfi YBVP’nin, “B” harfi ise YBKP’nin kullanıldığını belirtmektedir.

Modellerde kullanılan kısaltmalar ise aşağıda sunulmaktadır.

YBVP: Yabancı Banka Varlık Payı

YBKP: Yabancı Banka Kredi Payı

SSY: Sabit Sermaye Yatırımları

GSYIHBH: Ekonomik Büyüme

IHR_GSYIH: İhracatın GSYIH içindeki payı

GSMHC: Gayri Safi Milli Hasıla

FO: Faiz Oranı

Model1A’nın temel bağımsız değişkeni YBVP, Model1B’nin temel bağımsız değişkeni ise YBKP değişkeni olurken, IHR_GSMH ve GSYIHBH serileri ise her iki modele de kontrol değişkenler olarak dahil edilmektedir.

Yabancı sermayeli bankaların toplam varlıklarının Türk bankacılık sektörü toplam varlıkları içerisindeki payının artması, milli gelirin artmasını sağlayacaktır. Bu nedenle YBVP değişkeninin GSMHC değişkenini pozitif yönde etkilemesi beklenmektedir. Aynı şekilde, Türk bankacılık sektörü toplam kredileri içerisinde yabancı bankaların pazarladıkları kredilerin payı arttıkça GSMH’da artacağından, YBKP değişkeninin GSMHC değişkeni pozitif yönde etkilemesi beklenmektedir. İhracatın artması milli geliri artacağından, IHR_GSYIH bağımsız değişkeninin artmasının GSMHC bağımlı değişkenini pozitif yönde etkilemesi beklenirken, GSMHBH’nın artması ile GSMHC değişkeninin de artacağı beklenmektedir.

Model2A ve Model2B için bağımlı değişken SSY, bağımsız değişkenler ise, YBVP, YBKP, IHR_GSYIH ve FO’dır. Yabancı sermayeli bankaların varlık payının artması yatırımların artmasını sağlayacaktır. Bu nedenle YBVP değişkeninin artmasının SSY değişkenini pozitif yönde etkilemesi beklenmektedir. Aynı şekilde Türk bankacılık sektörü toplam kredileri içerisinde yabancı bankaların pazarladıkları kredilerin payının artması yatırımları arttıracığından YBKP değişkeninin SSY değişkenini pozitif yönde etkilemesi beklenmektedir. İhracatın artması ise, kapasite artırımını sağlar, dolayısıyla yatırımlar artar. Bu nedenle, IHR_GSYIH’nın SSY’ni pozitif etkilemesi beklenmektedir. Faiz oranlarının düşmesi, yatırım harcamalarının artmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla FO değişkeninin azalmasının SSY’ni arttıracağı beklentisi bulunmaktadır.

Modellerde yer alan bağımlı ve bağımsız değişkenler için Türkiye’nin 1981-2007 periyotları arasındaki yıllık verileri kullanılmaktadır. YBVP ve YBKP’na ilişkin veriler TBB internet sitesinde yer alan Bankalarımız Kitabından alınmış iken, GSMHC’ye (cari fiyatlarla Milyar T.L. cinsinden) Türkiye İstatistik Kurumu’nun internet sitesinde yer alan veritabanından ulaşılmıştır. Kredi tanımlamasında homojenliği sağlamak amacıyla ise, ihtisas kredileri ve ihtisas dışı kredilerin toplamı kullanılmıştır.

IHR_GSYIH, GSYIHBH, SSY(cari fiyatlarla \$ cinsinden) ve FO dataları Dünya Bankası’nın WDI (World Development Indicators) veri setinden derlenmiştir.

ANALİZ VE BULGULAR

Türkiye’de yabancı sermayeli bankaların yatırım ve GSMH üzerindeki etkisini ortaya koymak amacıyla yukarıda oluşturulan modellere ilişkin elde edilen analiz sonuçları Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4: Analiz Sonuçları

	Model1A	Model1B	Model2A	Model2B
YBVP	0,487		0,650	
<i>Std. Hata</i>	<i>0,106</i>		<i>0,100</i>	
<i>t-istatistik</i>	<i>4,598</i>		<i>6,500</i>	
<i>P-degeri</i>	<i>0,0001</i>		<i>0,0000</i>	
YBKP		0,611		0,715
<i>Std. Hata</i>		<i>0,121</i>		<i>0,087</i>
<i>t-istatistik</i>		<i>5,054</i>		<i>8,205</i>
<i>P-degeri</i>		<i>0,0000</i>		<i>0,0000</i>
IHR_GSYIH	0,505	0,419	0,404	0,324
<i>Std. Hata</i>	<i>0,216</i>	<i>0,178</i>	<i>0,140</i>	<i>0,145</i>
<i>t-istatistik</i>	<i>2,331</i>	<i>2,355</i>	<i>2,889</i>	<i>2,232</i>
<i>P-degeri</i>	<i>0,0285</i>	<i>0,0270</i>	<i>0,0081</i>	<i>0,0325</i>
GSYIHBH	0,202	0,184		
<i>Std. Hata</i>	<i>0,150</i>	<i>0,128</i>		
<i>t-istatistik</i>	<i>1,347</i>	<i>1,140</i>		
<i>P-degeri</i>	<i>0,1905</i>	<i>0,1642</i>		
FO			-0,107	-0,0049
<i>Std. Hata</i>			<i>0,155</i>	<i>0,148</i>
<i>t-istatistik</i>			<i>-0,695</i>	<i>-0,033</i>
<i>P-degeri</i>			<i>0,4936</i>	<i>0,9737</i>
R-Kare	0,647	0,754	0,786	0,774

Model 1A’ya ilişkin çoklu regresyon analizi sonuçlarında; YBVP ve IHR_GSYIH değişkenleri ile bağımlı değişken olan GSMHC arasında pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

Fakat GSYIHBH değişkeni için istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Tablodan da görüldüğü gibi modelin katsayıları teorik beklentilerimize uygun olarak pozitif işaret almaktadır.

İstatistiksel olarak katsayıların anlamlılığı incelendiğinde ise, YBVP katsayısının %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı, IHR_GSYIH katsayısının %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı olduğu görülürken, GSYIHBH değişkeninin ise %10 anlamlılık düzeyinde anlamsız olduğu görülmektedir. Yani söz konusu bağımsız değişkenlerden YBVP ve IHR_GSYIH değişkenleri GSMHC’yi pozitif yönde etkileyip açıklayan önemli değişkenler iken GSYIHBH’nın GSMHC üzerinde açıklama gücü olmadığı görülmektedir.

Modelin açıklama gücünü gösteren R-Kare değeri incelendiğinde ise, 0,647 olarak çıktığı görülmektedir. Bu durum, bağımlı değişkende meydana gelen toplam değişimin %64,7’lik kısmının modelde kullanılan bağımsız değişkenler tarafından açıklandığını gösterir iken geriye kalan %35,3’lük kısmını ise modelde yer almayan değişkenler tarafından açıklandığı görülmektedir.

Model 1B’ye ilişkin çoklu regresyon analizi sonuçlarında; YBKP ve IHR_GSYIH değişkenleri ile bağımlı değişken olan GSMHC arasında pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Fakat GSYIHBH değişkeni için istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Tablodan da görüldüğü gibi modelin katsayıları teorik beklentilerimize uygun olarak pozitif işaret almaktadır.

İstatistiksel olarak katsayıların anlamlılığı incelendiğinde ise, YBKP katsayısının %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı, IHR_GSYIH katsayısının %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı olduğu görülürken, GSYIHBH değişkeninin ise %10 anlamlılık düzeyinde anlamsız olduğu görülmektedir. Yani söz konusu bağımsız değişkenlerden YBKP ve IHR_GSYIH değişkenleri GSMHC’yi pozitif yönde etkileyip açıklayan önemli değişkenler iken GSYIHBH’nın GSMHC üzerinde açıklama gücü olmadığı görülmektedir.

Modelin açıklama gücünü gösteren R-Kare değeri incelendiğinde ise, 0,754 olarak çıktığı görülmektedir. Bu durum, bağımlı değişkende meydana gelen toplam değişimin %75,4’lük kısmının modelde kullanılan bağımsız değişkenler tarafından açıklandığını gösterir iken geriye kalan %26,6’lık kısmını ise modelde yer almayan değişkenler tarafından açıklandığı görülmektedir.

Model 2A’nın analiz sonuçları incelendiğinde YBVP ve IHR_GSYIH ile SSY arasında pozitif yönlü, istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Fakat FO değişkeni için istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Tablodan da görüldüğü gibi, modelin katsayıları teorik beklentilerimize uygun işaretleri almaktadır.

İstatistiksel olarak katsayıların anlamlılığı incelendiğinde ise, YBVP ve IHR_GSYIH katsayılarının %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı olduğu görülürken, FO değişkeninin ise %10 anlamlılık düzeyinde anlamsız olduğu görülmektedir. Yani söz konusu bağımsız değişkenlerden YBVP ve IHR_GSYIH bağımlı değişken olarak ifade edilen SSY’nı pozitif yönde etkileyip açıklayan önemli değişkenler iken, FO’nın SSY üzerinde açıklama gücü olmadığı görülmektedir.

Modelin açıklama gücünü gösteren R-Kare incelendiğinde ise, 0,786 olarak çıktığı görülmektedir. Bu durum, bağımlı değişkende meydana gelen toplam değişimin %78,6’lık kısmının modelde kullanılan bağımsız değişkenler tarafından açıklandığını gösterir iken geriye kalan % 21,4’lük kısmının ise modelde yer almayan değişkenler tarafından açıklandığı görülmektedir.

Model 2B’nin analiz sonuçları incelendiğinde YBKP ve IHR_GSYIH ile SSY arasında pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Fakat FO değişkeni için istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Tablodan da görüldüğü gibi, modelin katsayıları teorik beklentilerimize uygun işaretleri almaktadır.

İstatistiksel olarak katsayıların anlamlılığı incelendiğinde ise, YBKP katsayısının %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı, IHR_GSYIH katsayısının %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı olduğu görülürken, FO değişkeninin ise %10 anlamlılık düzeyinde anlamsız olduğu görülmektedir. Yani söz konusu bağımsız değişkenlerden YBKP ve IHR_GSYIH değişkenleri SSY’nı pozitif yönde etkileyip açıklayan önemli değişkenler iken FO’nın SSY üzerinde açıklama gücü olmadığı görülmektedir.

Modelin açıklama gücünü gösteren R-Kare incelendiğinde ise, 0,774 olarak çıktığı görülmektedir. Bu durum, SSY’da meydana gelen toplam değişimin %77,4’lük kısmının YBKP, IHR_GSYIH ve FO tarafından açıklandığını gösterir iken geriye kalan %22,6’lık kısmının ise modelde yer almayan değişkenler tarafından açıklandığı görülmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Türkiye’de varlıkları 19. yüzyıla kadar dayanan ve Osmanlı İmparatorluğu’na kaynak sağlamak amacıyla kurulan yabancı bankalar, izlenen dışa kapalı ve korumacı politikalar nedeniyle 1980’lere kadar Türk bankacılık sektöründe sınırlı olarak faaliyet göstermişlerdir. 21. yüzyıla gelindiğinde, gelişmekte olan ülkelerin büyük bir bölümü dışa kapalı yapılarını terk ederek, mal piyasalarında serbestleşmeyi tercih etmişlerdir. Bu tercih ülkeden ülkeye yayılarak, bir müddet sonra finans kesimini etkisi altına almıştır.

Türk finans sistemi de 1980 sonrası süreçte, 24 Ocak 1980 kararlarıyla, tüm dünyayı etkisi altına alan finansal liberalizasyon sürecine dâhil olmuştur. Bu bağlamda diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi, Türkiye’de de yabancı bankaların payı artış göstermiştir. Bu durumun önemli nedenlerinden birisi gelişmiş ülke bankalarının yeni ve karlı pazar arayışlarıdır.

2000 Kasım ve 2001 Şubat tarihlerinde Türkiye ekonomisinde yaşanan krizler bankacılık sektörünü olumsuz yönde etkilemiş ve bankalar bilançolarında önemli zararlar kaydetmiştir. Yaşanan krizlerin sonrasında sektörün daha sağlıklı, olası şoklar karşısında daha dirençli ve bunun kalıcı olması için uygulamaya konulan “Bankacılık Yeniden Yapılandırma Programı” çerçevesinde finans piyasalarının hızlı bir şekilde toparlanması ve makroekonomik göstergelerde sağlanan olumlu gelişmeler Türk bankacılık sektörünün cazibesini artırmıştır.

Türk bankacılık sisteminde varlıkları ve pazarladıkları kredileri hızla artan yabancı bankaların yatırımlar ve GSMH üzerindeki etkileri 1981-2007 yıl aralığında çoklu regresyon modelleri yardımıyla analiz edilmiştir.

Türk bankacılık sektörü toplam varlıkları içerisinde yabancı banka varlıklarının ve Türk bankacılık sektörü toplam kredileri içerisinde yabancı banka kredilerinin artması, yatırımları ve GSMH’yi istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde pozitif yönde etkilemektedir. Dolayısıyla, yabancı banka girişlerindeki artış, yatırımların ve tüketimin daha rekabetçi fiyatlarla ve uygun koşullarda finanse edilmesine imkan sağlayarak yatırımları ve GSMH’yi arttırmaktadır. GSMH’deki artış hem yatırımlar üzerinden gelen endirekt etkiyle hem de tüketimden gelen direkt etkiyle ortaya çıkacaktır.

Sonuç olarak, Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren yabancı bankaların ülke ekonomisine önemli katkıları olduğunu ve sektördeki paylarının artmasının ülke ekonomisi için faydalı olacağı söylenebilir.

KAYNAKÇA

- AK, R. (2007). “Yabancı Banka Girişinin Türk Ekonomisine Etkileri”, **Mevzuat Dergisi**, 119: 1–16.
- AKÇAOĞLU, E. (2008). “**Bankacılıkta Yabancı Sermaye**”, <http://www.eminakcaoglu.com/2008/07/bankacilikta-yabanci-sermaye.html> (20.01.2010).
- AKGÜÇ, Ö. (1992). **100 Soruda Türkiye’de Bankacılık**. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- ANBAR, A. (2009). “Osmanlı İmparatorluğu’nun Avrupa’yla Olan Finansal Entegrasyonu: 1800:1914”, **Maliye ve Finans Yazıları**, 84: 17–37.
- APAK, S. ve TAVŞANCI, A. (2007). “Bankacılık Kredileri ve Yabancı Sermaye Yatırımlarının Politik Riske Göre Değerlendirilmesi: Türkiye Örneği”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, 3: 31–43.
- ATA, A. (2009). “Banka Yabancılaşmasının Türkiye’deki yerli ve Yabancı Bankalar Açısından Karşılaştırılması”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 23(4): 109–124.
- BAYRAKTAR, N. and WANG, Y. (2004). “Foreign Bank Entry, Performance Of Domestic Banks and The Sequence Of Financial Liberalization”, **World Bank Policy Research Working Paper**, 2: 1–40.
- BERGER, N. A., HASAN, I. and KLAPPER, F. L. (2004). “Further Evidence On The Link Between Finance and Growth: An International Analysis Of Community Banking and Economic Performance”, **Journal Of Financial Services Research**, 8: 1–51.
- BOZOKLU, D. (2003). “Atatürk Döneminde Bankacılık Sistemine ve Gelişimine Genel Bir Bakış”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, XIX (55): 1–21.
- BUMİN, M. (2007). **Yeniden Yapılandırma Sonrası Türk Bankacılık Sektörüne Yabancı Banka Girişi**. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- CLAESSENS, S. and GLAESSNER, T. (1998). “Internationalization Of Financial Services In Asia”, **World Bank Policy Research Working Paper**, 1911: 1–58.
- CRYSTAL, S. J., DAGES, B. G. and GOLDBERG, S. L. (2002). “Has Foreign Bank Entry Led To Sounder Banks In Latin America?”, **Current Issues In Economics and Finance**, 8 (1) : 1–6.
- CULL, R. and PERIA, M. S. (2007). “Foreign Bank Participation and Crises in Developing Countries”, **World Bank Policy Research Working Paper**, 4128: 1–43.

- ÇAKAR, V. (2003). **Yabancı Sermayeli Banka Girişleri ve Ulusal Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkileri**. Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Bankacılık ve Finansal Kurumlar Genel Müdürlüğü, TCMB, Ankara.
- ÇELİK, T. ve ÜRÜNVEREN, Ç. (2009). “Yabancı Banka Girişlerinin Türk Bankacılık Sektörüne Rekabet Etkisi: 2002-2007”, **Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 2 (2): 42–59.
- GÜLOĞLU, B. ve ALTUNOĞLU, A.E. (2002). “Finansal Serbestleşme Politikaları ve Finansal Krizler: Latin Amerika, Meksika, Asya ve Türkiye Krizleri”, **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 27: 1–29.
- KAYNARCALI, A. (1992). **Gelişmeleri, Özellikleri ve Katkılarıyla Yabancı Bankacılık ve Türk Bankacılık Sistemi İçindeki Yabancı Bankalar**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- KONUĞU, M. (2008). **Türkiye’de Yabancı Sermayeli Bankalar ve HSBC Örneği**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.
- ÖZER, S. (2008). **Yabancı Bankaların Tercih Edilmesindeki Faktörlerin Analizi**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- PERIA, M. S. and MODY, A. (2004). “How Foreign Participation and Market Concentration Impact Bank Spreads: Evidence From Latin America”, **Journal Of Money Credit and Banking**, 36 (3): 1–32.
- SARAÇ, G. (2002). **Bankacılık Krizlerinin Belirleyici Faktörleri, Uluslararası Deneyimler ve Türkiye Değerlendirmesi**. Uzmanlık Yeterlilik Tezi, TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- TATARİ, B. (2005). “Yabancıların Bankacılık Sektörüne İlgisi”, **İzmir Ticaret Odası**. İzmir, <http://www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/B942DEAC-917E-4200-81F5-2D065/74DF75/4914/YabBanka1.pdf> (20.10.2009).
- TEKEBAŞ, O.G. (2005). “Türkiye’de Finansal Entegrasyon Süreci ve Bankacılıkta Yabancı Sermaye”, **Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi Stratejik Raporu**, 12: 12–43.
- ÜNVER, M. (2007). **Türkiye’den Seçilmiş Makroekonomik Göstergelere Yabancı Banka Girişlerinin Olası Etkileri: 1990-2005**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- YAYLA, M., KAYA, T. Y. ve EKMEN, İ. (2005). “Bankacılık Sektörüne Yabancı Girişi: Küresel Gelişmeler ve Türkiye”, **Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ARD Çalışma Raporları**, 2005/6: 1–41.